

Politika starenja

Izvod

Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike

Izvod iz Politike starenja UNECE
br. № 1

Novembar 2009

Obaveza br. 1 Strategije UNECE o starenju: Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike sa ciljem da se društvo i ekonomija usklade sa demografskim promenama i razvija društvo koje odgovara svakom starosnom dobu.

Posledice starenja stanovništva su značajne i duboko sežu u sve oblasti društva. Pitanja koja se tiču starenja stanovništva se stoga moraju uvesti u sve oblasti politike da bi se društvo i ekonomija uskladili sa demografskim promenama. Ovaj izvod iz politike o starenju stanovništva razmatra mogućnosti da Vlade to sprovedu u delo i sadrži primere dobre prakse. Osim toga, prikazani su i načini na koje sve starosne grupacije ravnopravno, mogu da učestvuju u kreiranju, primeni i evaluaciji politika i programa o pitanjima starenja stanovništva.

Sadržaj

Demografske promene	2
Starenje u regionu UNECE	2
Raznolikost	2
Posledice	2
Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike	3
Koncept	3
Holistički pristup	4
Zakoni, politike i program	4
Institucionalni ambijent	5
Državni budžet	5
Prikupljanje podataka	5
Podizanje svesti	6
Participativni pristup	7
Procena uspeha	8
Međunarodna saradnja	8
Literatura	9
Kontrolna lista	10

Izazov: Starenje

Stanovnici u Evropi i Severnoj Americi stare, ali većina društava se još uvek nalazi u fazi tzv. demografskog bonusa, u položaju u kojem radno-sposobni odrasli čine najveći udeo u broju stanovnika dok je broj dece i starih relativno mali. Ova situacija u mnogim zemljama samo što se nije promenila jer se veliki deo populacije približava dobu kada treba da ode u penziju a očekivani životni vek sve je duži. Zbog toga mora doći do prilagođavanja u mnogim oblastima politike.

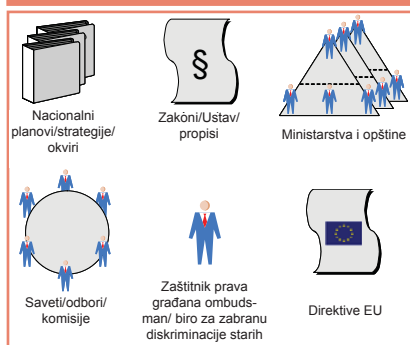
Predložena strategija: uvođenje starenja u sve oblasti politike

Uvođenje problematike starenja stanovništva omogućava bolju integraciju potreba svih starosnih grupacija u proces kreiranja politike. Tako se starima može omogućiti da daju svoj doprinos društvu, zajednicama na lokalnom nivou i porodicama kao što to već čine i druge starosne grupacije. U ishodu, to bi trebalo da pomogne da se ekonomija i društvo usklade sa demografskim promenama.

Očekivani rezultat: Integracija

Uvođenje pitanja starenja u sve oblasti politike pomaže da se obezbedi bolja integracija potreba svih starosnih grupa u proces kreiranja politike. Tako se starijim članovima društva omogućava da doprinesu razvoju društva, zajednici i porodici u meri koliko to čine druge starosne grupe. Na kraju, to će pomoći da se ekonomija i društvo usklade sa demografskim promenama.

Komplet alata za politiku mera

Demografske promene

Budući da se svetsko stanovništvo sada nalazi u demografskoj tranziciji – transformaciji stanovništva koje se karakteriše velikim porodicama i kratkim životnim vekom u stanovništvo koje se odlikuje malim porodicama i dugim životnim vekom – starenje stanovništva biće istaknuta karakteristika ovog veka, sa većim udelom starijih ljudi u sve većem broju stanovnika.

Starenje stanovništva u regionu UNECE

Demografske promene zahvataju celokupno stanovništvo sveta, ali je vreme kada se one javljaju različito od regiona do regiona, kao i početak i tempo starenja stanovništva. Stanovnici u Evropi i Severnoj Americi stare, ali većina se još uvek nalazi u fazi tzv. demografskog bonusa, kako smo ranije pomenuli u položaju u kojem radno-sposobni odrasli čine najveći udeo u broju stanovnika dok je broj dece i starih relativno mali.

Ovakva situacija će se ubrzo promeniti budući da se veliki broj pripadnika generacija, koje su rođene za vreme naglog porasta broja novorođenih, penzionise, a očekivana dužina životnog veka se povećava. U Evropi je sada na 4.4 osobe koje su u radno-sposobnom dobu jedna osoba starosti od 65 godina ili više. Do 2025., tako će biti na 3.1 radno - sposobnih, a do 2050 na samo 2.1 radno – sposobnih¹.

Raznolikost

Iako su mnoge zemlje u istočnoj Evropi danas svedoci stagnacije očekivane dužine životnog veka, pa čak i njegovog pada kod muškaraca, stanovništvo u njima ipak ubrzano stari usled pada nataliteta u prošlosti. U centralnoj Aziji nekoliko zemalja tek sada ulazi u fazu demografskog bonusa, sa mladim starosnim grupama koje postaju deo radne snage. I u njima stanovništvo stari, ali je starosna struktura još uvek takva da ima mnogo više mlađih nego u drugim podregionima koje proučava UNECE. Izazov u ovim zemljama je kako da dobro iskoriste period demografske prednosti u koji sada ulaze.

Posledice

Starenje sa aspekta medicinskog, društvenog i ekonomskog napretka jeste jedna vrsta pobede. Međutim, starenje donosi i izazove za postojeće sisteme socijalne podrške i utiče gotovo na sve oblasti društva.

U situaciji kada ljudi duže žive, značaj uobičajenih i zakonski utvrđenih starosnih granica kojima se obeležavaju promene u toku životnog veka kao što je starosna granica za odlazak u penziju koja je utvrđena na 65 godina starosti (što je zakonski standard u mnogim zemljama UNECE regiona) se menja sa povećanjem udela stanovnika koji su već odavno premašili tu granicu. U ovakvoj promeni leže velike mogućnosti. Budući da ljudi sada u dužem periodu ostaju zdravi i fizički u dobrom stanju, oni mogu i da nastave da doprinose ekonomskom, društvenom i porodičnom životu tokom više godina radne aktivnosti kao i da podele sa drugima svoje iskustvo.

Da li će ove mogućnosti biti dobro iskorišćene? Da li će stariji ljudi pronaći zanimanja i profesije u kojima mogu da ostanu aktivni i od pomoći drugima? Da li će se prema starijima postupati ravnopravno kao i prema drugima? Sva ova kao i druga pitanja važna su za sagledavanje posledica starenja stanovništva.

¹ Ujedinjene Nacije, "World Population Prospects" 2006, revidiran dokument. Njujork, 2007. U ovoj statistici, Evropa obuhvata Rusku Federaciju bez Kavkaza i centralne Azije.

Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike

Sve starosne grupe daju značajan doprinos društvu i zajednicama i porodicama u kojima žive. Stariji mogu da stave na raspolaganje drugima svoje znanje i iskustvo. Oni mogu da budu čuvari kolektivnog sećanja u društvu. Da bi mogli da ostanu aktivni i nezavisni što duže, potrebne su nam politike mera u prilog njihove društvene i ekonomske integracije u svim oblastima društva. Da bismo ostvarili ovako složen cilj, potrebno je da zauzmemo holističan pristup u kojem pitanje starenja stanovništva postaje sastavni deo svih oblasti politike.

Koncept

Uvođenje problematike starenja stanovništva može se posmatrati kao strategija, proces i višestruki napor u pravcu integrisanja pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike kao i na svim njenim nivoima. Krajnji cilj koji treba ostvariti jeste pravedniji razvoj društva, razvoj koji će doneti prednosti za sve društvene grupe. Problematika starenja će biti uspešno integrisana kada se svi relevantni subjekti i akteri uključe u proces odlučivanja da bi u svim oblastima politike moglo da se uspešno odgovori na potrebe svih starosnih grupa.

Na sam proces uvođenja tj. ugrađivanja ili integrisanja problematike može da se gleda kao na alat ili sredstvo uz pomoć kojeg se stvara društvo za sva životna doba.

«Bien Vieillir»: putevi ka dobrom načinu starenja u Francuskoj

Formulisanje nacionalnih planova i okvira politike na bilo kom nivou predstavlja važnu oblast uvođenja problematike u sve oblasti politike. Dobar primer za to daje Francuska sa svojim planom za dobro starenje – «Bien Vieillir» za period 2007-2009, koji je zajednički usvojilo nekoliko ministarstava. Ovaj plan zasniva se na holističkom pristupu dobrom starenju a istovremeno se u centar postavlja nekoliko prioritetnih oblasti. Promoviše se zdrav način života i zagovara prevencija i teži se očuvanju životne sredine i kvaliteta življenja starijih stanovnika (gde spadaju infrastruktura, tehnička pomagala i urbanistički razvoj). Osim toga, planom se zagovara učešće starijih u društvenom i kulturnom životu i promoviše međugeneracijska solidarnost. Prema planu, u oblasti zdravlja predlažu se aktivnosti sprečavanja nezgoda u svakodnevnom životu, bavi se slušnim i vizuelnim invaliditetom, kancerom i stomatološkim problemima.

Plan predviđa široku informativnu kampanju da bi se stariji stanovnici upoznali sa podsticajima za usvajanje navika koje podrazumevaju svesno vođenje računa o zdravoj ishrani, fizičkoj aktivnosti, spavanju koje je dobro za zdravlje, ispravnom korišćenju lekova i stanju duha i svesti uopšte. U cilju popularizacije integrisanja starijih u društveni život, kroz manifestaciju pod nazivom Plava nedelja («Semaine Blue») razvija se osetljivost javnosti na doprinos koji stariji stanovnici daju u ekonomskom, društvenom životu i kulturi. Planom se predlaže način života koji podrazumeva međunarodno okruženje a u cilju kvalitetnijeg života starijih i promoviše međugeneracijska solidarnost. Podstiču se istraživanja i inovacije tako što se nude grantovi za inovativne ideje koje su od pomoći za postizanje odgovarajućeg, dobrog načina starenja.

Osim toga, planom se predviđaju i eksperimentalne aktivnosti u smislu pružanja posebnih uslova tj. načina života za starije ljude koji su beskućnici kao i za starije migrante. I na kraju, planom se predviđa posebna uloga lokalnog nivoa i u obzir se uzima i međunarodna dimenzija kroz učešće u projektima o starenju stanovništva na nivou EU.

Izvor: Ministère de la Santé et des Solidarités Ministère délégué à la Sécurité Sociale, aux Personnes âgées, aux Personnes handicapées et à la Famille, Ministère de la Jeunesse, des Sports et de la Vie associative, PLAN NATIONAL «BIEN VIEILLIR» 2007 – 2009, http://www.travail-solidarite.gouv.fr/IMG/pdf/presentation_plan-3.pdf;

Questionnaire pour le rapport de suivi de la mise en œuvre du plan international de Madrid (2002), http://www.unece.org/pau/_docs/age/2007/AGE_2007_MiCAo7_CntrRprtFRA_f.pdf

Holistički pristup

U ovom kontekstu, je holistički pristup onaj pristup u kojem se u obzir sistematski uzimaju pitanja od značaja za sve starosne grupe, pa i za starije ljude, u svim oblastima i na svim nivoima kreiranja politike. Nacionalni plan akcije u vezi sa starenjem stanovništva li neki slični strateški dokument može da bude širok okvir unutar kojeg se deluje. On mora da sadrži utvrđene nacionalne prioritete koji se tiču starijih pripadnika populacije u odnosu na druge generacije, kao i predložene procedure i konkretne ciljeve čijim postizanjem se na svim nivoima uspešno usmeravaju napori na uvođenju pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike.

Osim toga, u strateškom okviru treba da se odraze posebne potrebe svih ugroženih grupacija, na primer migranata starijeg doba, kao i standardi politike usaglašeni na međunarodnom nivou kao što je Regionalna strategija UNECE za sprovođenje Madridskog međunarodnog plana akcije o starenju (MIPAA/RIS- engl.). Da bi takav strateški okvir mogao da se primenjuje potrebno je da političke vođe zemalja prepoznaju njegovu vrednost.

Zakoni, politike i programi

Zakoni, politike i programi su važni alati kojima se razvija holistički pristup u uvođenju problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike. U postojećim politikama i programima na adekvatan način treba da se odraze i potrebe osoba svih starosnih doba i treba stvoriti opšti okvir zabrane diskriminacije. To znači da potrebe starijih stanovnika ne treba sagledavati izdvojeno od potreba ostalih društvenih grupacija ili nasuprot njima. Novi zakoni, politike i programi treba da se usaglase sa međunarodnim standardima, u okviru strategije UNECE za sprovođenje Madridskog međunarodnog plana akcije o starenju (MIPAA/RIS).

Implikacije svih planiranih propisa, politika i programa za razne starosne grupacije, uključujući i starije stanovnike, mogu se sistematski procenjivati uz pomoć analize njihovog uticaja. Na osnovu smernica može se lakše ispitati značaj novih propisa, politika i programa za starenje društva. Takav pregled može da posluži i kao analiza o načinima ostvarivanja nacionalnih prioriteta, kao i za utvrđivanje indikatora uspeha.

Integrirano kreiranje politike za starije: slovački Zakon o socijalnim uslugama

Slovački „Nacionalni program za zaštitu starijih osoba“ (NPPE- engl.) predstavlja širok okvir za kreiranje politike vezane za starije stanovnike. Njegov opšti cilj jeste autonomija za starije, učešće u društvenom životu tj. socijalna participacija i integracija starijih stanovnika i ispunjen život uz puno dostojanstvo. Program obuhvata široku lepezu oblasti kao što su: socijalna sigurnost, zapošljavanje i porodična politika, obrazovanje, bezbednost, zdravstvena zaštita, stanovanje, kultura i mediji, porezi i dažbine, prevoz, poštanske i telekomunikacione usluge, pravna zaštita, ekonomija, poljoprivreda i životna sredina.

Da bi odgovorila na sve veću potrebu posebno za socijalnim uslugama, Vlada Slovačke usvojila je novi Zakon o socijalnim uslugama, koji je stupio na snagu u januaru 2009. Zakon predviđa efikasno pružanje usluga starijim i osobama sa težim invaliditetom, među drugim ciljnim grupama. Zakon uređuje nadležnosti državnih organa, uvodi sistem planiranja na nivou zajednice, predviđa prožimanje i povezivanje socijalnih usluga i zdravstvene zaštite, uključujući finansiranje socijalnih usluga. Utvrđuje uslove za obavljanje rada u oblasti socijalnih usluga i uvodi sistem kontrole kvaliteta. Pružaoci usluga sada moraju da se registruju da bi mogli da rade. Moraju da poštuju jasno utvrđene postupke, uslove rada i zapošljavanja nad kojima nezavisni organi inspekcije vrše nadzor. Zakon omogućava sveobuhvatan pristup u pružanju socijalnih usluga kao jednoj od ključnih komponenata šire strategije za rešavanje pitanja starenja stanovništva i problematike starijih stanovnika.

Izvor: Informacije dobijene od Ministarstva rada, socijalnih pitanja i porodice Slovačke, saopštenje od jula 2009.

Institucionalni ambijent

Institucionalni ambijent je drugi važan alat kojim se razvija holistički pristup u uvođenju pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike. On treba tako da bude koncipiran da se u svim oblastima politike u obzir uzimaju sve starosne grupacije stanovništva, pa tako i stariji stanovnici. Nacionalna konsultativna tela za pitanje starenja stanovništva, saveti, odbori i komisije, treba da obezbede zastupljenost starijih osoba u procesu odlučivanja.

Istovremeno su i mlađe osobe važni subjekti i akteri. Oni su ti koji danas doprinose u penzioni sistem a koji će biti pogođeni demografskim promenama koje će uticati na njihove penzije onda kada budu dosegli starosnu granicu za odlazak u penziju. Osim toga, i na institucionalnom nivou se mora predvideti učešće drugih relevantnih subjekata i aktera, NVO, privatnog sektora i sindikata. Kancelarija za zabranu diskriminacije po osnovu starosnog doba ili zaštitnik prava građana mogu da pomognu u nadzoru o tome da li se poštuje ovaj okvir zabrane diskriminacije.

Međuresorne ili međugencijske radne grupe, saveti ili komisije ili imenovani poverenici tj. koordinatori za pitanja starenja stanovništva mogli bi da pomognu u usklađivanju politika i izbegavanju dupliranja. Takva koordinacija je neophodna na nacionalnom nivou, ali i na regionalnom i opštinskom u meri u kojoj se odlučuje o konkretnim politikama.

Uprava za ravnopravno postupanje u Mađarskoj nadzire zakone i propise

U decembru 2004. Vlada Mađarske osnovala je upravu za ravnopravno postupanje. Ona je nezavisna organizacija sa nacionalnim ovlašćenjima koja utvrđuje usklađenost sa zakonima o ravnopravnosti i zabrani diskriminacije. Uprava rešava žalbe na direktnu i indirektnu diskriminaciju, uznemiravanje, segregaciju, seksualno uznemiravanje i odmazdu. Kada primi žalbu, uprava vodi upravni postupak u kojem ispituje da li je došlo do povrede načela jednakosti postupanja. Ako jeste, Uprava donosi rešenje o primeni zakonom predviđenih sankcija. Svake godine Upravi se podnese nekoliko stotina žalbi, od kojih se većina odnosi na diskriminaciju na radu po osnovu starosnog doba i etničke pripadnosti.

Izvor: Nacionalni izveštaj Mađarske iz 2007, <http://egynelobanasmod.hu>

Državni budžet

U državnom budžetu odražavaju se sa monetarnog aspekta obaveze vlade u određenoj oblasti politike pa je on stoga još jedan pokazatelj i instrument koji služi za razvoj holističkog pristupa u ugrađivanju problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike. Treba vršiti sistematsku evaluaciju budžeta a sa aspekta naknada za različite starosne grupacije.

Kod akcija vezanih za starenje, trebalo bi utvrditi prioritete tako da se sredstva i kad su ograničena mogu usmeriti na rentabilne intervencije u oblastima u kojima će najverovatnije imati dobar efekat. U ministarstvu finansija bi mogla da se odredi osoba koja će biti nadležna za ugrađivanje problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike, npr. to bi mogao da bude poverenik (ili kancelarija). Osim budžeta treba razmotriti i propise o porezu i njihovih uticaja na osobe različitog starosnog doba.

Prikupljanje podataka

Za politiku koja se zasniva na činjenicama potrebni su podaci razvrstani po starosnom dobu lica. Oni se mogu prikupljati preko popisa stanovništva, iz matičnih knjiga, odnosno ankete domaćinstava. Participativne metode za prikupljanje kvalitativnih informacija, kao što su diskusije fokus grupa, treba da budu komplementarne za metode prikupljanja kvantitativnih podataka. Raspoloživa akademska infrastruktura treba da bude aktivni učesnik ili je treba ojačati.

Gerontološki centar u Nemačkoj

Gerontološki centar u Nemačkoj osnovan je 1973. godine sa zadatkom da prikuplja, širi i distribuira informacije o životnoj situaciji i potrebama lica koja stare ili starijih stanovnika. Centar ima bibliografsku bazu podataka (GeroLit) koja je otvorena za javnost preko Nemačkog instituta za medicinsku dokumentaciju i informacije (DIMDI-nem.) od 1995.

U Centru se nalazi najveća biblioteka o socijalnoj gerontologiji u zapadnoj Evropi i statistička baza podataka. Kombinacija primenjenih istraživanja i dokumentacije omogućava da se ostvari njegova savetodavna uloga u pogledu politike kao i uloga obrazovne institucije. U centru se nalazi i Kancelarija za koordinaciju zdravstvene nege (Leitstelle Altenpflege). Preko nje se primenjuje Povelja za prava osoba kojima treba zdravstvena nega i pomoć i lakše razmenjuju informacije među stručnjacima o pitanjima koja se tiču zdravstvene nege i kvalitetnog rukovođenja ustanova. Centar za gerontologiju nalazi se u Berlinu i finansira se iz sredstava Saveznog ministarstva za porodična pitanja, starije građane, žene i mlade.

Izvor: Informacija Saveznog ministarstva za porodična pitanja, starije građane, žene i mlade Nemačke, saopštenje iz juna, 2009.

Podizanje svesti

Pitanja vezana za društva čiji stanovnici stare kao i starije u odnosu na druge starosne grupe mogu biti nepravedno zanemarena i za njih možda često neće biti dovoljno resursa. Organizovanjem kampanja na kojima se ova pitanja zagovaraju može da se utiče na stepen osetljivosti javnosti na ova pitanja, potrebe i uslove starijih članova društva. One treba da pomognu da se prevaziđu negativne uvrežene predstave (stereotipi) i negativan stav prema starosti (ageism - engl.).

Najnoviji podaci koji se prikupe treba da se distribuiraju i prošire tako da se time ostvari doprinos u ukupnom korpusu znanja o procesu starenja i položaju starijih u društvu, pa time i na nivo svesti društva u celini.

Austrija: Ministarstvo socijalnih pitanja učestvuje u organizaciji radionica za medije o prikazivanju procesa starenja u medijima

Prema Madridskom planu mediji imaju vodeću ulogu u stvaranju pozitivnog stava prema starijim i ostarelim pripadnicima društva i u pospešivanju prepoznavanja i priznavanja njihovog značaja za društvo. Studija koja je urađena na zahtev Ministarstva socijalnih pitanja pokazala je da prvo sami mediji moraju da promene svoj stav. Prema ovoj studiji, stariji stanovnici često se prikazuju kao ili nesposobni, lošeg zdravlja i osobe kojima je potrebna stalna zdravstvena nega, ili kao ljudi koji su još uvek neuobičajeno mladi i lepi.

Tako oštro suprotstavljene slike ne dozvoljavaju da se prikažu mnogi aspekti starenja, posebno raznolikost i raznovrsnost koja postoji među ljudima starosti od 55 do 100 godina (pa čak i starijima). Da bi se ovaj problem uspešno otklonio, Ministarstvo socijalnih pitanja je održalo radionicu na kojoj je stručnjacima za medije i naučnicima upućen poziv da formulišu strategije i razviju instrumente kojima se stvaraju održive i savremene slike o starenju i starijim pripadnicima društva u medijima.

Cilj radionice bio je da se definišu strategije koje će vratiti raznovrsnost u izveštavanje medija. Učesnici su definisali neželjene izraze koji doprinose ukorenjivanju negativne slike o starenju – kao što su «prekomerno starenje», ili «štićenici» umesto «stanovnici domova za stare». Osim toga, identifikovali su slike i predstave kojima se potkrepljuju stereotipi, kao što je slika starog para koji sedi na klupi u parku. Među mere koje su učesnici predložili našla se i ona o stvaranju korpusa primera dobre prakse kao i lako dostupne baze podataka koja će novinarima pomoći u istraživanju. Predloženo je i da se u člancima ne navode godine osobe o kojoj se piše. Izdavačima se preporučilo da angažuju penzionisane ili starije novinare slobodnjake za izradu članaka o starijim ljudima. Učesnici radionice su bili složni u mišljenju da treba prikazati više uzora preko kojih bi se lakše prenosila pozitivna slika o starenju i starijim osobama.

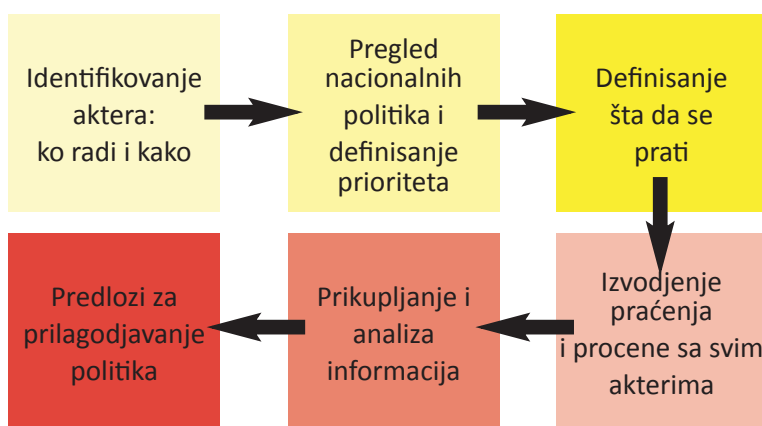
Izvor: Informacija Saveznog ministarstva rada, socijalnih pitanja i zaštite potrošača, saopštenje od juna 2009.

Participativni pristup

Uvođenje problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike ne može se zamisliti bez participativnog pristupa. Podaci koji se prikupljaju na participativni način ili «odozdo», treba da posluže i kreatorima politike kao i za praćenje i evaluaciju. Participativni pristup ima još jednu značajnu namenu a to je da obezbedi učestvovanje starijih stanovnika u procesu kreiranja politike o pitanjima koja se njih tiču, u šta spada njena izrada, primena i evaluacija.

Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike predstavlja prelaz sa razvoja politika za starije ljude na uključivanje starijih osoba u proces stvaranja politike, pri čemu se u obzir uzimaju njihovi stavovi i mišljenja u razvoju i primeni ovih politika, posebno onih koje na njih imaju uticaj. Istovremeno su i mladi pripadnici društva važni subjekti jer na njima leže određene odgovornosti prema današnjim starijim generacijama, a sami će sutra biti pripadnici starijih generacija. Participativni pristup može da se sastoji iz sledećih koraka.

Prvo treba identifikovati subjekte: ko treba da radi i kako. Zatim treba preispitati nacionalne politike i definisati prioritete akcije, nakon čega, treba utvrditi šta je potrebno preispitati. Nakon toga treba uraditi reviziju i procenu subjekata, prikupiti i analizirati informacije i na kraju, predložiti izmene politike mera.

Izvor: Prilagođeno iz «Guidelines for Review and Appraisal of the Madrid International Plan of Action on Ageing», Ujedinjene Nacije, Njujork, 2006., str.18.,

Subjekti i akteri uvođenja starenja u politike mogli bi da budu sledeći:

- Stariji ljudi i njihove porodice
- Funkcioneri i zvaničnici u ministarstvima, kao što su ona nadležna za finansije, statistiku, zdravlje, socijalnu zaštitu, rodnu ravnopravnost, stambena pitanja, poljoprivredu, prosvetu, pravna pitanja i ministarstvo unutrašnjih poslova.
- Službenici iz organa vlasti na lokalnom nivou, uključujući opštinske organe
- Postojeći komiteti za pitanja starenja stanovništva ili nacionalne mreže starijih lica
- Pripadnici zajednica (meštani)
- Lokalni zdravstveni radnici i pružaoci drugih usluga
- Istraživački zavodi i univerziteti
- Gerijatrijska i gerontološka društva
- Organizacije (vladine, NVO i privatne) angažovane na prevenciji zlostavljanja starijih
- Lokalne NVO koji rade sa starijim ljudima
- Lokalne NVO koje se bave razvojem i ljudskim pravima
- Organizacije žena i muškaraca
- Međunarodne NVO
- Organizacije UN i donatori
- Organizacije u privatnom sektoru, kao što su firme, penzijske i osiguravajuće kuće i privatna komunalna preduzeća (el. energija, vodovod)
- Organizacije radnika i sindikati
- Mediji, kao što su štampa, TV i radio

Izvor: Ujedinjene nacije 2006., str.23.

Identifikacija grupa relevantnih subjekata u Litvaniji koja pokazuje kako funkcioniše participativni pristup

U toku razvoja participativnih istraživanja o starijim osobama u Litvaniji (2000.) održan je sastanak za grupe starijih osoba, vođe organizacija starijih, pružaoce usluga za starije i zvaničnike lokalnih vlada. Na sastanku su učesnici sastavili listu onih grupa subjekata za koje su smatrali da treba da učestvuju u istraživanju i određivali su grupe starijih osoba čije je učešće bilo potrebno. Naveli su na primer, sledeće: starije muškarce i žene koji imaju 80 i više godina, starije osobe iz seoskih i gradskih područja, ostarele osobe koje žive sa svojim porodicama ili bez njih i starije osobe u institucijama. Ovakva vežba izvedena je pod pokroviteljstvom Centra za aktivnosti starijih žena iz Kunasa, Litvanija.

Izvor: Guidelines for Review and Appraisal of the Madrid International Plan of Action on Ageing, Ujedinjene nacije, Sektor za ekonomska i socijalna pitanja, Njujork, 2006., str.18.

Procena uspeha

Proces uvođenja problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike treba da se prati i da se ocenjuje kako taj rad napreduje u različitim oblastima.

Od presudnog značaja za praćenje je formulisanje referentnog okvira i uvođenje odgovarajućih indikatora za merenje nivoa uspešnog uvođenja problematike starenja u sve oblasti politike i njenog uticaja.

Indikatori treba da budu i kvantitativni i kvalitativni. Njima se može meriti stepen poboljšanja života starijih osoba pojedinačno (indikator kvaliteta života) u odnosu na druge grupacije stanovništva i uspeh politike uopšte. Napredovanje treba da se meri periodično a zatim da se deluje saglasno ishodomima. U slučaju da su ishodi lošiji od očekivanih, treba identifikovati uzroke na izvoru i zatim delovati.

«LinkAge»: Britanski program za povećanje delotvornosti usluga

Osam pilot programa pod nazivom «LinkAge Plus» okupljaju lokalne organe vlasti i njihove partnere u vladi, zdravstvenom sektoru i među volonterima i pripadnicima zajednica sa namerom da se poboljša dostupnost informacija i usluga za starije pripadnike društva. Ovim pilot programima ispituju se efekti različitih metoda informisanja starijih osoba, pružalaca usluga i drugih stručnih radnika koji rade sa starijima a u cilju identifikacije i zadovoljenja potreba starijih kroz objedinjavanje informacija i usluga. Na realizaciji pilot programa rade različiti lokalni organi, sa volonterima i meštanima i u nekim slučajevima sa zdravstvenim radnicima sa ciljem da se poveća broj mesta na kojima mogu da se dobiju informacije ili usluge, realizuju aktivnosti u cilju popularizacije dobrobiti i samostalnosti starijih osoba. U nekim slučajevima ovo dovodi do manjeg broja poklapanja, boljeg usmeravanja i veće rentabilnosti.

Izvor: Ministarstvo rada i penzijskog osiguranja, Velika Britanija, <http://www.dwp.gov.uk/mediacentre/pressreleases/2008/jun/penso73-240608.asp>.

Medjunarodna saradnja

Medjunarodna saradnja koja se odvija preko međunarodnih agencija može da bude od velike koristi u izradi integralnih nacionalnih okvira politike o pitanjima starenja. U Madridskom planu precizirano je da je Komisija Ujedinjenih nacija za socijalni razvoj nadležna za primenu, praćenje i procenu realizacije plana na svetskom nivou, zajedno sa Sektorom za ekonomska i socijalna pitanja (DESA) kao koordinatorom za pitanja starenja a u sistemu UN.

Regionalne komisije Ujedinjenih nacija, između ostalih i UNECE, pretvaraju akcije predviđene Madridskim planom u regionalne planove akcije (Regionalna strategija primene u regionu koji je predmet rada UNECE) i pružaju pomoć međunarodnim institucijama da sprovedu i prate akcije vezane za pitanja starenja.

UNECE je svojevrsna platforma za razmatranja pitanja politike o problematici starenja stanovništva. Među nedavno održane manifestacije o uvođenju problematike starenja u sve oblasti politike spadaju Ministarska konferencija o starenju (Leon, Španija, 2007.) i Konferencija o načinima na koji generacije i rodna pripadnost oblikuju demografske promene (Ženeva, 2008.).

Materijali sa ovih manifestacija mogu se naći na internet sajtu UNECE Population na adresi www.unece.org/pau. Preko svog Programa o generacijama i rodu (GGP-engl.) UNECE daje svoj doprinos u razvoju korpusa znanja za potrebe stvaranja i razvijanja politike na osnovu činjenica.

LITERATURA:

- HelpAge International, Participatory Research with Older People: a Sourcebook, London, 2002.
- Joseph Rowntree Foundation Task Group on Housing, Money and Care for Older People. From welfare to well-being - planning for an ageing society. York: Joseph Rowntree Foundation, 2004.
- Available at <http://www.jrf.org.uk/knowledge/findings/foundations/pdf/034.pdf>
- Marin, B. and A. Zaidi (eds.). Mainstreaming ageing: indicators to monitor sustainable policies. Aldershot: Ashgate, 2007.
- Sidorenko A, Walker A. The Madrid International Plan of Action on Ageing: from conception to implementation. *Ageing and Society* 2004; 24: 147-165.
- United Nations. The framework for monitoring, review and appraisal of the Madrid International Plan of Action on Ageing. New York, 2005.
- United Nations. Guidelines for review and appraisal of the Madrid International Plan of Action on Ageing. New York, 2006.
- United Nations. Guide to the national implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing. New York, 2008.
- United Nations. Regional dimensions of the ageing situation. New York, 2008.
- United Nations. The Madrid International Plan of Action on Ageing. Guiding Framework and Toolkit for Practitioners & Policy Makers. New York, 2008.
- United Nations Economic and Social Council, Commission for Social Development, forty-seventh session, 4-13 February 2009, Further implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing: strategic implementation framework, Report of the Secretary-General, E/CN.5/2009/5.
- Venne, R. Mainstreaming the concerns of older persons into the social development agenda. Available at United Nations Programme on Ageing at <http://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/mainstreaming/positionpaper.pdf>.
- Zelenev, S. Towards a 'society for all ages': meeting the challenge or missing the boat. *International Social Science Journal* 2006; 58 (190): 601-616.
- Listed materials of the United Nations are available on the website of the Programme on Ageing: <http://www.un.org/esa/socdev/ageing>.

Kontrolna lista: Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike

Tehnike i alati za uvođenje	Svrha	Elementi	Subjekti
Strateški okvir	Sistematsko razmatranje svih pitanja vezanih za starenje u svim oblastima i na svim nivoima kreiranja politike. Obezbeđenje širokog okvira za delovanje.	Nacionalni akcioni plan o starenju, slični strateški dokument ili set odgovarajućih dokumenata u ovoj oblasti.	Vlade, međuresorna i multisektorska tela, drugi relevantni subjekti.
Zakoni, politike i programi	Evaluacija postojećih propisa i politika, uvođenje neophodnih izmena u skladu sa potrebama i problematikom svih starosnih grupa	Smernice za uvođenje problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike u nove zakone, politike i programe. Analiza uticaja ostarelih društava i starijih osoba u odnosu na druge starosne grupe.	Zakonodavna tela, vladine agencije, savetodavna tela za pitanja starenja stanovništva.
Institucionalni ambijent	Obezbeđenje razmene informacija između ministarstava, sektora i agencija da bi se izbeglo poklapanje i ostvarila koordinacija. Jasna podela zadataka. Zastupljenost svih starosnih grupacija i svih relevantnih subjekata u odlučivanju. Poštovanje okvira za zabranu diskriminacije.	Međuresorne ili međuagencijske radne grupe, saveti, komisije, nacionalna savetodavna tela, koordinatori za pitanja starenja stanovništva, kancelarija za pitanja zabrane diskriminacije na osnovu starosnog doba ili zaštitnik građana (ombudsman).	Predstavnici vlade različitih generacija na nacionalnom, regionalnom i opštinskom nivou, NVO, privatnog sektora i sindikata.
Državni budžet	Staranje na godišnjoj osnovi da se u postupku pripreme budžeta vodi računa o pitanjima i problemima svih starosnih grupa. Pravednije opredeljivanje državnih sredstava. Pravedan i progresivan poreski sistem.	Budžet. Poreski sistem.	Ministarstvo finansija. Može da se osnuje jedna jedinica ili imenuje koordinator za uvođenje problematike starenja stanovništva u sve oblasti politike.
Prikupljanje i analiza podataka	Raspoloživost socio-ekonomskih podataka o starenju stanovništva i različitim starosnim grupama u cilju stvaranja korpusa znanja za sve kreatore politike. Učešće svih subjekata u proces kreiranja politike kroz participativne metode.	Prikupljanje kvalitativnih i kvantitativnih podataka: npr. popis stanovništva, matične knjige, ankete i diskusije fokus grupa.	Vlade. Istraživačke institucije. NVO.

Kontrolna lista: Uvođenje pitanja starenja stanovništva u sve oblasti politike

Tehnike i alati za uvođenje	Svrha	Elementi	Subjekti
Podizanje svesti, zagovaranje i edukacija	Veća uočljivost teme. Povećavanje osetljivosti javnosti na probleme i uslove života svih starosnih grupa, uključujući starije osobe. Prevazilaženje stereotipa.	Distribucija i širenje podataka. Kampanje u kojima se zagovaraju rešenja na lokalnom, pokrajinskom i nacionalnom nivou.	Predstavnici grupa svih starosnih kategorija, uključujući ostarele pripadnike društva, građanskog društva i verskih organizacija, obrazovnih i istraživačkih institucija, medija, političkih stranaka i vladinih zvaničnika.
Participativni pristup	Staranje da su sve grupe, uključujući ostarela lica, uključena u sve faze procesa kreiranja politike o rešavanju problematike starenja stanovništva, da se u stvaranju politike vodi računa da ista odgovori na potrebe svih ciljnih grupa i da sve grupe imaju vlasništvo nad politikama koje na njih utiču. Prelaz sa razvoja politike za ostarela lica na uključivanje starijih u proces kreiranja politike; uključivanje ostalih generacija kao subjekata budući da ih pogađa dinamika starenja.	Participativni pristup odozdo na gore u prikupljanju podataka, praćenju i evaluaciji. Traženje od starijih lica da daju svoje viđenje i mišljenje kako i ostale starosne grupa budući da su i one pogođene dinamikom starenja.	Ciljne grupe na koje politike utiču, starija lica i druge generacije i vlada.
Procena uspeha	Razvoj referentnog okvira na osnovu koga se meri napredak. Uvođenje odgovarajućih indikatora da bi se razumeo napredak i obezbedilo stalno postojanje odgovornosti.	Kvantitativni i kvalitativni indikatori uspeha.	Svi subjekti i donatori.
Međunarodna saradnja	Međunarodna koordinacija rada svih nivoa kako na politici tako i u praksi. Međusobno učenje.	Razmena primera dobre prakse. Razvoj kapaciteta i obuka koordinatora za pitanja starenja stanovništva i svih onih koji rade na socijalnoj inkluziji. Tehnička saradnja preko Ujedinjenih nacija.	Vlade, NVO, međunarodne organizacije, donatori.

Zasnovano delom na R.Venne, Mainstreaming the concerns of older persons into the social development agenda. Dostupno na sajtu Programa UN o starenju na <http://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/mainstreaming/positionpaper.pdf>.